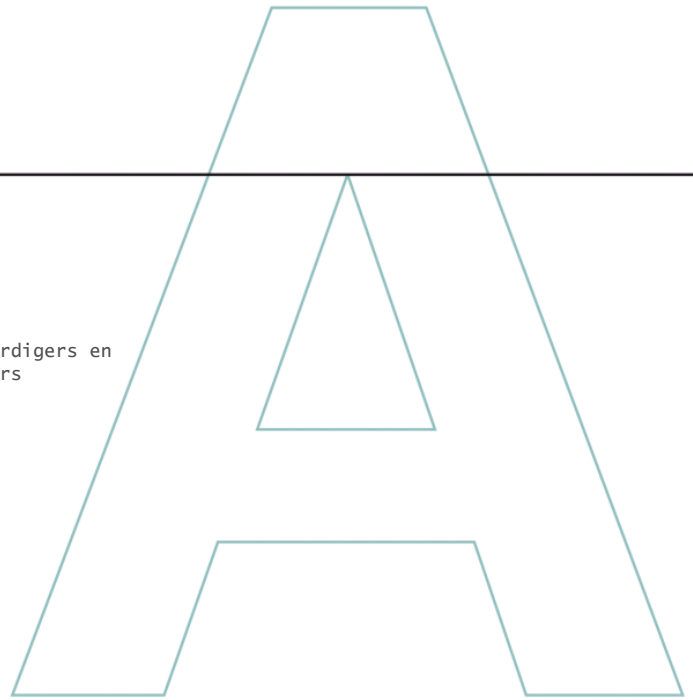




# Advies

DATUM 26 mei 2020  
VOLGNUMMER 2019-2020/12  
COMMISSIE Aan alle Vlaamse  
volksvertegenwoordigers en  
bevoegde ministers



## Kindperspectief in de coronacrisis #jongerenovercorona

De coronacrisis raakt alle kinderen en jongeren en daagt de kinderrechten uit. Toch komt het perspectief van kinderen en jongeren te weinig aan bod. Het gaat niet alleen over de ontbrekende stem van kinderen en jongeren zelf, maar ook over gebrek aan aandacht voor de impact van de crisis op hun rechten. Denk aan het recht op onderwijs, op spel, op opvang en asiel, op hulpverlening en op bescherming tegen geweld.

Daarom besloten het Kinderrechtencommissariaat, het Kenniscentrum Kinderrechten en de Kinderrechtencoalitie samen een grote enquête bij kinderen en jongeren in Vlaanderen te organiseren met kinderrechten als vertrekpunt. De stem van kinderen en jongeren moet meer ruimte krijgen in de coronamaatregelen en in de exitstrategie, en we moeten er lessen uit trekken voor de toekomst. Dat kan vooral door kinderen en jongeren zelf aan het woord te laten.

We peilden met een online-enquête bij 8- tot 17-jarigen naar hun ervaringen en behoeften in coronatijden. De enquête liep van 11 mei tot en met zondag 17 mei 2020. Kinderen en jongeren lieten massaal van zich horen en vulden met meer dan 44.000 de vragenlijst in.

**De resultaten tonen hoe zij de crisis en de aanpak ervaren en wat hun noden zijn. Ze moeten het beleid voeden.**

Voor de meeste kinderen zijn de coronamaatregelen duidelijk maar voor jongeren is dat veel minder het geval. De richtlijnen zijn tot nu toe dan ook vooral gemaakt op maat van volwassenen. We vragen om voor de maatregelen zelf veel meer te **vertrekken van de leefwereld van kinderen en jongeren.**

Er moet meer rekening gehouden worden met kinderen die opgroeien in een kwetsbare situatie. We vragen daarnaast vooral **duidelijke en directe informatie** voor jongeren en kinderen. Uit de enquête blijkt dat 1 op de 3 kinderen bang is om zelf ziek te worden en 2 op de 3 kinderen hebben schrik voor familie en vrienden. Die cijfers tonen eens te meer het belang van correcte informatie om angst en paniek te verminderen.

De coronarichtlijnen hebben een **impact op de emoties en het welzijn van kinderen en jongeren**. Ook dat bevestigt onze enquête. De verveling en de eenzaamheid zijn veel sterker dan vóór de crisis. Kinderen en jongeren missen veel in deze periode: het meest van al hun vrienden, familie en vrije tijd. Daarom vragen we dat de school, het jeugdwerk, de jeugdhulp, het CLB zeker **blijven connecteren met kinderen en jongeren**. Zij hebben **perspectief nodig voor de zomer**. We vragen meer aandacht voor hun behoeften. Zeker als ze opgroeien in een moeilijke situatie met weinig ruimte en met stress en geweld, is de impact van de richtlijnen enorm.

De resultaten van de enquête bevestigen de signalen van hulpverleners dat er door de lockdown **meer intrafamiliaal geweld** is. 1 op de 2 kinderen en jongeren zegt dat er nu thuis meer ruzie is. 1 op de 10 kinderen en jongeren maakt soms fysiek of verbaal geweld mee. Van die kinderen zegt de meerderheid dat geweld vaker voorkomt sinds corona. Sinds de coronamaatregelen zijn er meer risicofactoren voor geweld in gezinnen zoals stress, angst, financiële onzekerheid en voortdurend op elkaars lip zitten. Tegelijk vielen er beschermende factoren weg zoals sociale contacten, sociale controle, jeugdhulpverlening aan het gezin, plaatsen om steun te vinden zoals de school. We vragen om de **lockdown te laten samengaan met bescherming van kinderen en jongeren tegen geweld**. Er is sensibilisering nodig over misbruik en geweld en uitgebreide informatie over noodhulpdiensten. Voor gezinnen waar het moeilijk loopt, moet jeugdhulp beschikbaar en bereikbaar blijven, ook en zeker in een periode van lockdown. De scholen openen, en speelpleintjes waar kinderen en jongeren kunnen ontsnappen aan de moeilijke thuissituatie, kan helpen en kansen bieden om steun te vinden. Verder moet er intensief aandacht zijn voor de kindreflex bij eerstelijnsorganisaties zoals CAW's, OCMW's en bij huisartsen, leerkrachten, jeugdwelzijnswerk en buitenschoolse kinderopvang. Geen enkel kind mag het slachtoffer blijven van geweld, ook niet na corona.

**Corona heeft ook duidelijk een impact op pesten**. Een meerderheid van de kinderen en jongeren die soms gepest worden, wordt nu juist minder gepest. Dat bevestigt nog eens de grote rol die scholen, jeugdbewegingen, het jeugdwerk, vrijetijdsorganisaties kunnen opnemen in de strijd tegen pesten. We vragen de overheid om **die organisaties maximaal te ondersteunen om een antipestbeleid te voeren en een Kenniscentrum Pesten op te richten**.

De corona-enquête maakt verder duidelijk dat de school een heel belangrijke plaats inneemt in het leven van kinderen en jongeren:

- 70% van de kinderen en 45% van de jongeren mist school. 85% van de kinderen zegt liever terug naar school te willen gaan. Bij jongeren zegt 72% liever terug naar school te gaan.
- Bijna 1 op de 2 zegt meer stress te hebben voor school. Dat stijgt met elk leerjaar.
- Thuis is het voor 1 op de 4 te druk om schoolwerk te maken.
- Bijna de helft van de kinderen begrijpt het huiswerk niet altijd en 1 op de 4 jongeren kan niet altijd volgen met schoolwerk.
- De meeste kinderen zeggen geschikt materiaal te hebben.

De rol van de school in het leven van kinderen en jongeren is enorm.

De school is niet alleen een plek waar kinderen leren, maar ook waar ze sociale contacten hebben en spelen of zich ontspannen en steun vinden. Het is heel positief dat er vorige week perspectief kwam voor kleuters en lagereschoolkinderen om vóór de zomervakantie mogelijk nog met zijn allen terug naar school te gaan. **We roepen de Nationale Veiligheidsraad op om het advies van de minister van Onderwijs en de onderwijsnetten te onderzoeken en te volgen waar dat kan. En ook om verder te onderzoeken of het mogelijk is om ook alle secundaire scholieren in juni te laten teruggaan naar school.** We vragen verder om met het oog op eventuele latere coronagolven of gezondheids crisissen het **afstandsonderwijs te evalueren** en waar dat nodig en mogelijk is te verbeteren en een gedeelde visie te ontwikkelen voor de toekomst. **Voor kinderen en jongeren die een leerachterstand oplopen door de crisis, moet de school en de leerlingenbegeleiding bij de heropstart extra aandacht en tijd vrijmaken.** Sommige kinderen hebben het gevoel dat hen een speciale periode afgenomen is, zoals het zesde leerjaar of het secundair onderwijs afsluiten. Heb aandacht voor die speciale overgangsmomenten.

Ook over spel en ontspanning leren we veel uit de antwoorden. De helft van de kinderen speelt met broers en zussen, maar **1 op de 5 moet alleen spelen. Bij jongeren ziet het merendeel van de jongeren vrienden online.** Daarnaast ziet ook 1 op de 2 jongeren zijn vrienden in het echt maar dan met de nodige afstand. De meeste kinderen en jongeren hebben een eigen plekje waar ze zich rustig kunnen terugtrekken. Toch zegt 16% van de kinderen en 17% van de jongeren dat ze dat niet hebben. Bij de jongeren kan 1 op de 10 zich thuis niet goed ontspannen. **Er zijn heel wat kinderen en jongeren die niet meer of alleen maar soms buitenkomen.** Omdat het niet mag, door angst voor corona, doordat ze alleen zijn of doordat hun ouders of begeleiders geen tijd of geen zin hebben.

Voor jonge kinderen, tieners en jongeren is het **recht op sociaal contact met anderen en het recht op spel en ontspanning cruciaal.** Maar de coronamaatregelen hebben die rechten sterk ingeperkt. De cijfers tonen dat sommige kinderen en jongeren veel binnen zaten. En dat de maatschappelijk kwetsbare kinderen het minst van allemaal naar buiten gaan om te ontspannen. Er komt stilaan perspectief nu, ook voor de zomerperiode. Voor de kinderen tot en met 12 jaar gaan de speelpleinen weer open en de zomerkampen kunnen toch doorgaan, in een aangepaste formule dan wel. We vragen de verschillende overheden om **duidelijk te communiceren over wat mag en niet mag.** Ideaal met duidelijke pictogrammen op plaatsen waar kinderen en jongeren samenkomen en spelen, zoals in Nederland. **Ontsluit meer openbare ruimtes** om spel en ontmoeting op afstand mogelijk te maken. We vragen de **verschillende overheden ambitieuzer te zijn en meer te doen dan alleen maar ruimtes en speeltuinen weer toegankelijk maken. Organiseer outreachende spel- en vrijetijdsactiviteiten voor die kinderen en jongeren in hun buurt.** Maak bijvoorbeeld de straten vrij in hun buurt, of stel de schoolspeelplaatsen open, zet er tijdelijke speeltuintjes op voor de jongsten en zorg dat jongeren er genoeg vrijetijdsactiviteiten kunnen doen. Te veel kwetsbare kinderen zitten al te lang binnen.

Ten slotte peilde de enquête ook **of kinderen en jongeren een stem hebben in hoe ze thuis, in de voorziening of waar ze wonen omgaan met de coronarichtlijnen.** We stellen vast dat 18% van de kinderen niet mag meepraten over die regels. Bij jongeren is dat 23%. Bijna 1 op de 4 dus. Voor jongeren die in een groepsvoorziening wonen, is dat zelfs 55%: dus meer dan de helft zegt dat ze daarover niet mogen meepraten. Gezien de grote impact van de crisis is het belangrijk om **die kinderen en jongeren duidelijk te horen over wat moeilijk loopt en wat anders kan of moet.**

Ze dus letterlijk betrekken bij de afspraken thuis, in de voorziening, in de noodopvang op school.

**Ook als samenleving** hebben we hun stem te weinig een plek gegeven in deze crisis. We roepen op om de leefwereld en de behoeften van kinderen en jongeren mee te nemen in de coronamaatregelen en in de exitstrategie.

## **1. Kinderen grote afwezige in aanpak coronacrisis**

De uitzonderlijke en strenge coronamaatregelen die de regering oplegt, stellen ons voor grote uitdagingen op het vlak van kinderrechten. De maatregelen zijn nodig voor de volksgezondheid. Ze moeten het recht op gezondheid en op leven vrijwaren. Maar de neveneffecten kunnen zwaar zijn voor kinderen en jongeren. Kinderen gaan niet of niet voltijds naar school waardoor hun recht op onderwijs in het gedrang komt. Het recht op spel en ontspanning staat zwaar onder druk. Heel wat kinderen hebben hulp nodig, leven in armoede, groeien op in een moeilijke situatie, in een kwetsbaar verblijf of zijn zelfs dakloos.

Van bij het begin van de coronacrisis vraagt het Kinderrechtencommissariaat aandacht voor kinderrechten die onder druk komen. Ook middenveldorganisaties trokken geregeld aan de alarmbel. Begin april bundelden we de signalen en aanbevelingen op onze site en informeerden we de Vlaamse volksvertegenwoordigers daarover. We vroegen een actief beleid om connectie te houden met die kinderen en jongeren en om hun rechten te vrijwaren.

Begin mei bezorgden we de Vlaamse volksvertegenwoordigers en de overheid een advies waarin we vroegen om het kindperspectief centraal te zetten. <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/meer-aandacht-voor-kind-perspectief-coronamaatregelen>

Sinds het begin van de coronacrisis krijgen we signalen van kinderen en jongeren zelf, van verontruste ouders, grootouders, opvoeders, jeugdhulpverleners, jeugdwerkers, jeugdwelzijnswerkers, therapeuten, leerkrachten, vrijwilligers en voogden. Ze zijn verontwaardigd omdat er te weinig rekening gehouden wordt met kinderen en jongeren.

Te vaak ontbreekt de stem van kinderen en jongeren. Beslissingen gebeuren over hun hoofden heen. Hun perspectief moet meer ruimte krijgen in de coronamaatregelen en in de exitstrategie. Dat kan vooral door kinderen en jongeren zelf aan het woord te laten.

## **2. Krachtig gezamenlijk initiatief om de stem van kinderen en jongeren te laten horen**

Daarom bundelden het Kinderrechtencommissariaat, het Kenniscentrum Kinderrechten en de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen de krachten en organiseerden we een grootschalige enquête waarin we peilden naar de ervaringen en behoeften van kinderen en jongeren in coronatijd. De resultaten moeten zichtbaar maken hoe kinderen en jongeren de crisis en de aanpak ervaren en wat ze nodig hebben.

Zo voeden we beleidsmakers om het kinderrechtenperspectief centraal te plaatsen.

De coronamaatregelen voor de volksgezondheid uittekenen, is een moeilijke opdracht. We hopen dat de resultaten van de enquête mee zorgen voor coronamaatregelen en een exitstrategie op maat van volwassenen én van kinderen en jongeren. En dat ze ons leren hoe we in de toekomst beter kunnen omgaan met gelijkaardige crisissen.

## Participatie van kinderen en jongeren via een enquête

Artikel 12 van het kinderrechtenverdrag zegt dat kinderen het recht hebben om hun mening te geven in elke aangelegenheid die ze aanbelangt. Maar in het publieke debat over corona hoorden we nog amper de stem van kinderen en jongeren. De beste manier om hun perspectief te laten horen, is ze zelf aan het woord laten.

### Ook het VN-Kinderrechtencomité benadrukt het belang van participatie en vraagt staten

‘to provide opportunities for children’s views to be heard and taken into account in decisions-making processes on the pandemic. Children should understand what is happening and feel that they are taking part in the decisions that are being made in response to the pandemic’.<sup>1</sup>

## Kinderrechten als uitgangspunt

Voor de enquête vertrokken we van de rechten van het kind, zoals die in het kinderrechtenverdrag staan en van signalen die het Kinderrechtencommissariaat, het Kenniscentrum Kinderrechten en de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen al kregen via de Klachtenlijn en het middenveld.

Het vertrekpunt voor de enquête is dat kinderen recht hebben op bijzondere zorg en bescherming. Kinderen die in moeilijke omstandigheden leven, verdienen extra aandacht.

Hoewel het internationaal recht voorziet in de mogelijkheid om kinder- en mensenrechten in te perken in noodsituaties, moet dat heel zorgvuldig overwogen worden en kan het alleen gerechtvaardigd zijn als het strikt noodzakelijk is en in verhouding staat tot de noodsituatie. Daarom is het van belang om in de coronacrisis alle passende maatregelen te nemen om te zorgen dat de rechten van alle kinderen gerespecteerd, beschermd en vervuld worden.

## Online-enquête waarin elk kind, elke jongere telt

We wilden met dit onderzoek de stem van kinderen en jongeren zelf horen. Met twee vragenlijsten, een voor kinderen van 8 tot 12 en een voor jongeren van 12 tot 17 jaar, riepen we kinderen en jongeren op om van zich te laten

---

<sup>1</sup> Het VN-Kinderrechtencomité waarschuwde op 8 april 2020 voor de ernstige fysieke, emotionele en psychologische gevolgen van de covid-19-pandemie voor kinderen en roept de staten op de rechten van kinderen te beschermen.

[https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1\\_Global/INT\\_CRC\\_STA\\_9095\\_E.pdf](https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRC_STA_9095_E.pdf)

horen met de boodschap dat we de resultaten daarna zeker aan hen maar ook aan de beleidsmakers gingen laten horen.

Kinderen en jongeren konden de vragenlijst alleen invullen. Toestemming van ouders of opvoedingsverantwoordelijken was niet nodig. Vooraf informeerden we de kinderen en jongeren. We verwerkten alle resultaten anoniem en lieten kinderen weten waar ze terecht kunnen als ze achteraf zelf vragen hebben. Kinderen en jongeren konden op elk moment beslissen om met de vragenlijst te stoppen. Ze konden kiezen om vragen over te slaan waarop ze liever niet antwoordden. Het is niet voor elk kind of elke jongere even eenvoudig om zo'n vragenlijst te begrijpen of te beantwoorden. Volwassenen konden dan zeker helpen.

Elk kind, elke jongere is van tel. Ook kinderen jonger dan 8 en jongeren ouder dan 17 jaar vulden de enquête in. We namen hun antwoorden mee. Heel bewust stuurden we de vragenlijst zoveel mogelijk naar verschillende kinderen en jongeren. Bijvoorbeeld: kinderen en jongeren die verblijven in een voorziening of een ander gezin, zoals een pleeggezin, kinderen en jongeren die in de OKAN-klas (onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers) zitten, kinderen en jongeren die buitengewoon onderwijs volgen. Ook inhoudelijk probeerden we de vragenlijst zo inclusief mogelijk samen te stellen.

## Historisch hoge respons – gevoelige snaar geraakt

De respons op onze enquête overtrof al onze verwachtingen. Meer dan 44.000 kinderen en jongeren vulden de hele vragenlijst in, ongeveer 17.000 kinderen en 27.000 jongeren.

In de media en op sociale media was er erg veel aandacht voor de actie en we konden van bij de start rekenen op massale medewerking van heel wat organisaties. Middenveldorganisaties, overheidsinstanties zoals Fedasil of het agentschap Opgroeien, de onderwijsnetten, voogden, jeugdwerkers, hulpverleners en mediapartners hielpen ons om de enquête zo ruim mogelijk bekend te maken en te verspreiden. Er werden veel inspanningen gedaan om de meest kwetsbare groepen, die traditioneel moeilijker te bereiken zijn voor dit soort onderzoek, zoveel mogelijk te bereiken.

We presenteren en beschrijven de resultaten zoals de kinderen en jongeren ze ons gaven. Niet wij zijn de eigenaar van de duizenden antwoorden, maar de meer dan 44.000 kinderen en jongeren die de vragenlijst invulden.

## 3. De resultaten: conclusies en aanbevelingen

### Begrijpen kinderen en jongeren de corona-richtlijnen?

**9 op de 10 kinderen zeggen dat ze de richtlijnen doorgaans goed begrijpen. Bij de jongeren is dat nog geen 6 op de 10.** Jongeren die alleen wonen, vinden de regels nog minder duidelijk (47%), net als jongeren die zeggen dat het financieel moeilijk is sinds corona (46%). Bij de kinderen kreeg 14% al eens een boze reactie om een overtreding van de coronarichtlijnen. Bij 5% van de kinderen gebeurde dat al verschillende keren.

Bij de jongeren kreeg 18% al eens een boze reactie en voor 9% van de jongeren gebeurde dat verschillende keren.

Bij de kinderen krijgen de jongste kinderen, kinderen die niet bij hun ouders wonen en kinderen die zeggen dat het financieel moeilijker is, vaker te maken met een boze reactie omdat ze de coronarichtlijnen niet opvolgen.

Bij de jongeren krijgen jongens, oudere jongeren, jongeren die in groep (internaat, instelling, jeugdhulpvoorziening, asielcentrum, ziekenhuis) wonen, en jongeren die zeggen dat het financieel moeilijker is en geen eigen rustplek hebben vaker boze reacties omdat ze de coronamaatregelen niet opvolgen.

‘Ik vind het soms moeilijk om de maatregelen te snappen. Ik vind dat ze het ook op een manier moeten zeggen dat kinderen zoals ik het snappen.’ (meisje, 8 jaar).

‘Dat we een heel onduidelijk beeld krijgen over corona op het nieuws en persberichten.’ (meisje, 14 jaar).

‘Kinderen hebben structuur nodig maar ook duidelijkheid. Als er dan verteld wordt dat er weer iets mag en dat weer afgeschaft wordt, is dat heel moeilijk.’ (meisje, 12 jaar).

### **Vertrek voor de maatregelen van de leefwereld van kinderen en jongeren**

De overheid investeerde van bij de start van de crisis zwaar in informatie voor de bevolking. Heel wat organisaties, zoals WAT WAT, Ketnet en Awel hebben in Vlaanderen de richtlijnen zo goed mogelijk vertaald voor kinderen en jongeren. Jeugd- en jeugdwelzijnswerkers waren belangrijke rolmodellen.

Maar: activiteiten of verplaatsingen die toegelaten werden, dat waren vooral maatregelen op maat van volwassenen. Volwassenen mochten gaan sporten met één, later met twee andere volwassenen. De officiële communicatie van Volksgezondheid sprak niet over kinderen en jongeren. Op onze vraag of kinderen dan ook mochten spelen en of we ze daarover mochten informeren, liet de overheid ons weten dat spelen niet mag in de openbare ruimte. De communicatie van de overheid op info-coronavirus.be besteedde er geen aandacht aan, waardoor ouders vaak aangewezen waren op hun eigen interpretatie. Mag een jongere bijvoorbeeld zoals een volwassene gaan sporten met een andere persoon? Mag een jongere naar de winkel gaan? Wat zijn essentiële verplaatsingen voor kinderen en jongeren? Is skaten en rolschaatsen te vergelijken met fietsen en wandelen? Die ruis op de communicatie maakt volgens ons dat het, zeker voor jongeren, niet altijd duidelijk was en is wat mag en niet mag.

De richtlijnen hielden te weinig rekening met kinderen en jongeren en vooral met kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie, die geen eigen rustplek of ruimte hebben om te ontspannen. Voor die kinderen en jongeren waren en zijn de richtlijnen veel zwaarder. Ze zitten vaak letterlijk opgesloten.

### **Zet in op kindgerichte en directe informatie en op kanalen die kinderen kunnen raadplegen als ze vragen hebben**

Bij de exitstrategie en bij eventuele nieuwe maatregelen moet er meer oog zijn voor directe informatie voor kinderen en jongeren, op hun maat.

Informatie ‘kindgericht’<sup>2</sup> maken, betekent de informatie aanpassen aan leeftijd en maturiteit, taal, geslacht en cultuur van het kind of de jongere. Het betekent dat je informatie verspreidt in verschillende vormen, met verbale, visuele en schriftelijke ondersteuning. Maar ook dat je kiest voor kanalen (YouTube, TikTok) en bronnen (‘influencers’) die kinderen en jongeren vaak raadplegen. En niet te vergeten, dat je kinderen en jongeren zelf betreft bij de ontwikkeling en evaluatie van die materialen.

Er is heel wat informatie over corona. Voor jongeren via het kanaal WAT WAT. Kinderen kunnen terecht bij Awel en Karrewiet. Toch is het voor heel wat kinderen en vooral jongeren nog niet duidelijk wat nu wel of niet mag. In andere landen zorgt de overheid voor directe informatie voor kinderen en jongeren. Zo beantwoordde in Nederland en Noorwegen<sup>3</sup> de premier rechtstreeks vragen van kinderen en jongeren. Ook in Vlaanderen kunnen politici meer rechtstreeks communiceren met kinderen en jongeren, en die doelgroep uitdrukkelijk benoemen in de boodschappen van de Veiligheidsraad met meer accent op wat wel dan op wat niet mag. Of een viroloog of premier Wilmès uitnodigen op WAT WAT of Karrewiet.

Ook de verdere bekendmaking van organisaties waar kinderen en jongeren terecht kunnen met vragen over corona, zoals Awel en WAT WAT, is een cruciale schakel om kinderen en jongeren goed te informeren.

## 1 op de 3 is bang om zelf ziek te worden, 2 op de 3 zijn bang dat een familielid ziek wordt

**1 op de 3 kinderen en jongeren is bang om zelf ziek te worden door corona.** Kinderen die niet bij hun ouders wonen, zijn doorgaans banger (52%), net als kinderen die bijna of bijna nooit naar buiten gaan (52%). Ook kinderen die zeggen dat het nu financieel moeilijker gaat, zijn banger (49 %) dat ze zelf ziek gaan worden.

42% van de jongeren die alleen wonen, is bang om ziek te worden. Dat is ook het geval voor jongeren die zeggen dat ze het nu financieel moeilijker hebben.

1 op de 3 kinderen en jongeren kent iemand die corona heeft of had. En 2 op de 3 kinderen en jongeren zijn bang dat familie of vrienden corona zullen krijgen.

‘Ik heb veel angst omdat ik denk dat je corona niet kunt stoppen en dat deze zware virus de wereld zou kunnen vernietigen.’ (meisje, 12 jaar)

### Focus op correcte informatie over corona aan ouders, kinderen en jongeren

Volgens wetenschappers lopen kinderen en jongeren weinig risico om ernstige symptomen te ontwikkelen door een coronabesmetting. Toch is 1 kind op de 3 bang om zelf ziek te worden. Paniek en angst bij volwassenen met wie kinderen en jongeren samenleven of op school zitten, maar ook fake news kunnen bijdragen tot die angst.

<sup>2</sup> Definitie: Council of Europe Committee of Ministers Guidelines on child-friendly justice, adopted on 17 November 2010, guideline 2.

<sup>3</sup> <https://www.eurochild.org/news/covid-19/> - how to engage with children



# Corona? Je vervelen en het meest van al je vrienden missen

## Verveling troef

Op de vraag welke emoties kinderen en jongeren meer ervaren sinds de coronacrisis melden ze: **verveling** (77% van de kinderen en 62% van de jongeren), **eenzaamheid** (47% van de kinderen en 52% van de jongeren), **verdriet en boosheid** (ongeveer 34% van de kinderen en 30% van de jongeren), **moeheid** (ongeveer 35% van de kinderen en 45% van de jongeren) en **stress** (30% van de kinderen en 43% van de jongeren).

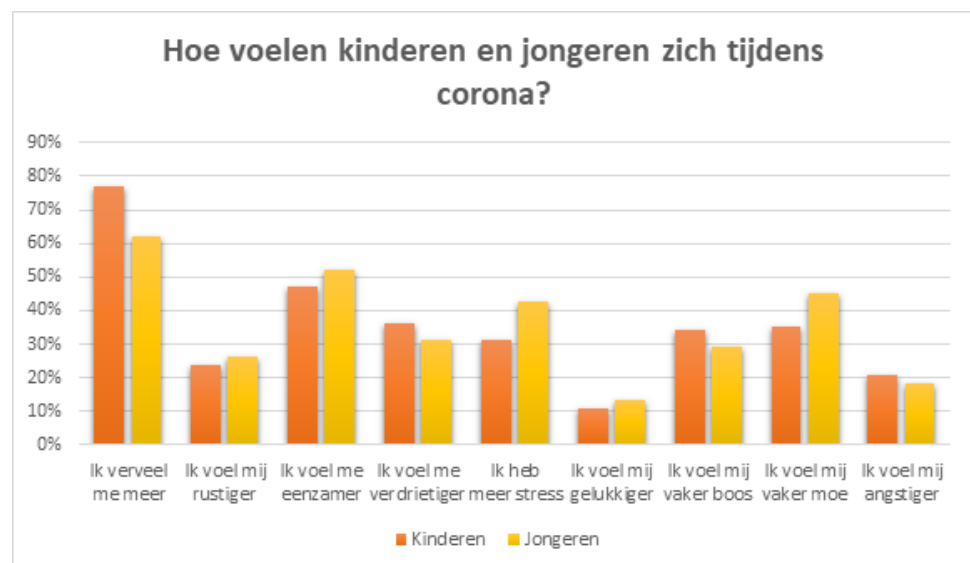
Veel van die emoties wegen nog zwaarder door bij kinderen en jongeren die zeggen het financieel moeilijker te hebben sinds corona en bij kinderen die niet bij hun ouders wonen.

‘Dat ik me echt rot verveel en altijd de hele dag op mijn computer zit en dat wil ik niet maar ik heb niets anders om te doen.’ (meisje, 10 jaar)

‘Ik mis mijn vriendinnen en ik voel me alleen.’ (meisje, 12 jaar)

‘Ik voel me een beetje depri door de coronacrisis. Ik hoop dat de crisis snel voorbij is en dat we weer kunnen afspreken.’ (jongen, 10 jaar)

‘Ik ben moe en uitgeput door niks te doen.’ (meisje, 16 jaar)



## Kinderen en jongeren missen het meest hun vrienden

Kinderen en jongeren missen **vooral vrienden** (90% van de kinderen en 86% van de jongeren) en **familie** (74% van de kinderen en 48% van de jongeren), **vrije tijd** (76% van de kinderen en 72% van de jongeren) en **naar buiten gaan** (34% van de kinderen en 59% van de jongeren). 71% van de kinderen en 45% van de jongeren missen ook de **school**.

‘Ik haat Corona en wil dringend gewoon eens rondhangen met mijn vrienden.’ (jongen, 12 jaar)

'Ik mis mijn vrienden heel erg, Ook al zie ik ze bijna elke dag op WhatsApp en heb ik nu met corona een eigen gsm gekregen om veel met mijn vrienden te kunnen bellen en berichten te sturen.' (meisje 10 jaar)

'Ik wil zo snel mogelijk mijn familie terugzien en knuffels en kussen geven. Ik mis dat echt!' (meisje, 12 jaar)

### **Ongeveer 9 op de 10 kinderen en jongeren heeft iemand om mee te praten als het nodig is**

13% van de kinderen en jongeren kan echter niet bij iemand terecht om te praten over hun gevoelens. Kinderen die niet thuis wonen, jongeren die in een ander gezin (pleeggezin, familie, bij grootouders) of alleen wonen, kinderen en jongeren die zeggen dat het sinds corona financieel moeilijker is of geen eigen rustplek hebben, rapporteren vaker dat ze met niemand kunnen praten.

### **Sommige kinderen en jongeren voelen zich nu net rustiger of zijn gelukkiger**

Ongeveer 1 op de 4 kinderen en jongeren voelt zich rustiger dan vóór corona. Meer dan 1 op de 10 kinderen (11%) en jongeren (13%) voelt zich gelukkiger.

'Ik ben altijd druk en stout op school en nu rustig en blij.' (jongen, jonger dan 8 jaar)

### **Laat de connectie met kinderen en jongeren niet los tijdens corona**

Het is belangrijk dat de school, het jeugdwerk, het CLB, de jeugdhulp genoeg en regelmatig blijven connecteren met kinderen en jongeren, ook om zicht te houden op hun mentaal welzijn. Het belang van kanalen zoals Awel en WAT WAT, de CLB-chat, is enorm.

Ouders, broers en zussen, familie en vrienden zijn belangrijk om te praten over gevoelens. Ouders en opvoedingsverantwoordelijken moeten de juiste tools en ondersteuning krijgen om gesprekken aan te knopen met kinderen en jongeren over corona en de impact op hun leefwereld. 'Hoe ga je in gesprek met je kind dat bang is voor corona?' Betrokkenheid van partners met expertise in opvoedingsondersteuning, zoals EXPOO, is nodig.

Veel scholen, leerkrachten, CLB-medewerkers en pedagogische begeleidingsdiensten en jeugdwerkers brengen nu al online kinderen samen of gaan langs bij kwetsbare kinderen en jongeren. Dat kan voor die kinderen en jongeren veel betekenen. Elkaar zien, ook al is het op het scherm van een laptop, is een krachtig stress- en angstwerend middel.

### **Hou bij de maatregelen rekening met de noden en behoeften van kinderen en jongeren en bied perspectief voor de toekomst**

De coronacrisis weegt zwaar op kinderen en jongeren en maakt dat hun leven er helemaal anders uitziet. Vooral voor kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie, in een moeilijke thuissituatie, met weinig ruimte thuis wegen de richtlijnen zwaar door. Vóór de zomervakantie moet er perspectief komen voor kinderen en jongeren. Vorige week besliste het Federaal Overlegcomité in samenspraak met experts dat zomerkampen en speelpleinwerkingen deze zomer kunnen doorgaan. Al zal dat wel onder veiligheidsvoorwaarden gebeuren, in groepen van maximaal 50 kinderen of jongeren. Ook de buurtspeelpleinen zijn opnieuw toegankelijk voor kinderen tot 12 jaar. Dat is heel positief nieuws en geeft kinderen en jongeren perspectief op een mooie zomer.

Maar speelpleinenwerkingen en zomerkampen moeten ook financieel haalbaar en beschikbaar zijn voor iedereen. Ook maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren verdienen een perspectief op leuke activiteiten en sociaal contact met leeftijdsgenoten. Een coronavriendje of babbelbuddy kan voor kinderen en jongeren die zich alleen voelen een wereld van verschil maken.

## Meer ruzie maar ook meer aandacht

### 1 op de 2 kinderen en jongeren zegt dat er nu meer ruzie is thuis

De helft van de kinderen en jongeren zeggen nu meer ruzie te hebben dan voor corona. 15% van de jongeren zegt véél meer ruzie te hebben. Van de jongeren die in groep wonen, zegt 27% nu veel meer ruzie te hebben. De jongeren die zeggen dat het sinds corona financieel moeilijker is, vinken ook meer dan gemiddeld aan dat ze 'veel meer ruzie' hebben (29%). Ook kinderen die ergens anders wonen dan bij hun ouders, duiden meer dan gemiddeld aan dat ze veel meer ruzie hebben dan voor corona (24% tegenover 12%). Dat geldt ook voor kinderen die zeggen dat ze het financieel moeilijk hebben (20%).

'Ik haat corona. ik heb het met alles moeilijk. Ik kan niet meer slapen, ik heb ruzie met familie, ik heb het moeilijk met schoolwerk. Het is allemaal gewoon te heftig.' (meisje, 16 jaar)

### Extra knuffels en complimentjes sinds corona

Corona brengt kinderen, jongeren en hun ouders, maar ook kinderen, jongeren en hun hulpverleners dichter bij elkaar. Meer dan de helft van de kinderen krijgt sinds corona al eens vaker een knuffel, aandacht en een complimentje. Bij de jongeren is dat meer dan 1 op de 4. Extra aandacht, knuffels en complimentjes zijn er vooral voor jongere kinderen, voor kinderen die zeggen dat het financieel moeilijker is sinds corona en voor kinderen die nooit of bijna nooit naar buiten gaan. Bij de jongeren vallen de jongeren op die in groep of in een ander gezin wonen. Ook de jongeren die buso volgen, zeggen dat ze meer aandacht, knuffels en complimentjes krijgen.

### Aandacht voor de behoeften van kinderen en jongeren die in een voorziening of in groep wonen

De percentages tonen dat de coronamaatregelen voor jeugdhulpvoorzieningen de onderlinge relaties in de leefgroepen onder druk zetten. Jongeren die in groep wonen, hebben sinds corona meer ruzie met de mensen met wie ze samenleven. Ze krijgen vaker dan andere jongeren boze reacties omdat ze de coronaregels niet volgen.

De Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat kreeg daar al veel signalen over van bij het begin van de lockdown. De coronamaatregelen wegen zwaar voor jongeren in een voorziening. De relaties tussen jongeren, jeugdhulpverleners en de ouders worden op scherp gezet. Ouders, hulpverleners en jongeren begrepen en begrijpen het niet. De mensen in een woonzorgcentrum mochten wel bezoek krijgen, de jongeren in een voorziening tot voor kort niet. Jongeren die eerst thuis verbleven en na een tijd naar hun voorziening terugkeerden, moesten eerst zeven dagen in quarantaine blijven voor ze weer konden meedoen met hun leefgroep. De ouders begrepen het niet: 'Waarom moet mijn kind in quarantaine? Moet het personeel dan ook niet quarantaine? Zij gaan toch elke dag naar huis?'

Anderzijds zijn er ook jongeren die zeggen dat de coronamaatregelen net zorgden voor meer knuffels, aandacht en complimentjes. Dat gold meer voor jongeren die in een groep verblijven. Verder kan een meerderheid van de jongeren die in een groep wonen (83,1%) wel praten met iemand.

## Geweld neemt toe tijdens corona maar pesten vermindert

**De meerderheid van de kinderen en jongeren die geweld ervaren zegt nu meer geweld te ervaren dan voor corona.**

Ongeveer 1 op de 10 kinderen en jongeren maakt fysiek of verbaal geweld mee. 19% van de kinderen die te maken krijgen met geweld, ervaart dat nu veel meer en 47% een beetje meer. Van de jongeren die slachtoffer zijn van geweld, zegt ook meer dan de helft dat dat nu veel meer (17%) of een beetje meer (45%) gebeurt.

Jonge kinderen, kinderen zonder eigen rustplek, kinderen die bijna nooit naar buiten gaan of kinderen die zeggen dat het financieel moeilijker is sinds corona, ervaren verhoudingsgewijs meer geweld.

Jongeren ervaren vaker geweld als ze in groep (39%), een ander gezin (22%) of alleen (30%) wonen, het financieel moeilijker zeggen te hebben sinds corona (26%) of geen eigen rustplek hebben (20%).

‘Hoe langer corona duurt, hoe stouter mijn kleine broer van 6 wordt. Hij maakt zijn huiswerk niet en doet zeer ambetant. Soms durft mijn papa hem dan hardhandig aan te pakken en moeten wij erop staan kijken. Mijn ouders hebben duidelijk veel meer stress dan anders.’ (meisje, 10 jaar)

‘Ik voel me soms heel erg verdrietig omdat ik me nu opgesloten voel. Ik heb nu heel vaak ruzie met mijn ouders en mijn broer en zus. Ik heb ook het gevoel dat ik altijd de schuld krijg van mijn ouders als ik ruzie heb met mijn broer en zus. Ik word soms ook geslagen door mijn ouders.’ (meisje, 12 jaar)

**De meerderheid van de kinderen en jongeren die aangeven soms gepest te worden zeggen nu juist minder gepest te worden.**

Corona toont een positieve trendbreuk in de cijfers over pesten. 68% van de kinderen en 66% van de jongeren die soms gepest worden, wordt nu juist minder gepest. 6% van de kinderen en jongeren die soms gepest worden, zegt sinds corona net veel meer gepest te worden. Ongeveer 1 op de 10 kinderen en jongeren die soms gepest worden, zegt dat dat nu een beetje meer gebeurt.

## Lockdown moet veel meer samengaan met bescherming van kinderen en jongeren tegen geweld

Deze percentages bevestigen signalen van hulpverleners over de stijging van intrafamiliaal geweld sinds de coronacrisis. Op heel korte termijn doken er meer risicofactoren op voor geweld in gezinnen. Stress, angst, financiële onzekerheid, voortdurend samenleven, ondermaatse huisvesting: het zijn allemaal factoren die een rol kunnen spelen om gezinssituaties waar al onrust was te laten escaleren. Tegelijk zijn beschermende factoren weggevallen of verminderd zoals sociale contacten, sociale controle, face-to-facehulpverlening in het gezin, plaatsen om even te ontsnappen zoals de school. Uit onderzoek blijkt dat stresssituaties een belangrijke uitlokkende factor zijn bij geweld. Op

zich mag het dus niet verrassen dat kinderen en jongeren in kwetsbare situaties nu meer te maken krijgen met geweld. Ook diensten op het terrein zoals Awel en 1712, het meldpunt voor intrafamiliaal geweld, krijgen meer meldingen.

Er is in elk geval sensibilisering nodig rond misbruik en geweld, en uitgebreide informatie over noodhulpnummers zoals 1712, nupraatikerover.be, Awel en Tele-Onthaal, via laagdrempelige informatieplatforms zoals radio, kinder- en jongeren-tv en sociale media om zoveel mogelijk mensen uit alle geledingen van de bevolking te bereiken. Essentieel is dat die diensten heel toegankelijk blijven werken, met de nodige capaciteit om alle oproepen te kunnen beantwoorden.

Voor gezinnen waar het moeilijk loopt, moet jeugdhulp, van thuisbegeleiding tot residentieel jeugdhulpaanbod, beschikbaar en bereikbaar zijn en blijven, ook en zeker in een periode van lockdown. Ook crisisjeugdhulpverlening moet beschikbaar blijven en een oplossing bieden als het thuis niet meer lukt. Om signalen te kunnen oppikken, moet er actief connectie gemaakt worden met kwetsbare gezinnen, bijvoorbeeld telefonisch, via Skype, WhatsApp, Messenger, Instagram en via berichten naar die gezinnen waar het soms moeilijk is.

Het recht van kinderen op bescherming tegen geweld wordt sterk ingeperkt door de lockdown en doordat kinderen veel minder naar buiten gaan. Het openen van scholen en van speelpleintjes waar kinderen en jongeren even kunnen ontsnappen uit een moeilijke thuissituatie kan helpen en kansen bieden om steun te vinden.

### **Focus op de kindreflex in de hele hulpverlening en op een ketenaanpak bij intrafamiliaal geweld**

We vragen versneld werk te maken van de kindreflex of zelfs de geweldreflex in eerstelijnsorganisaties zoals CAW's, OCMW's, bij huisartsen, leerkrachten, jeugdwelzijnswerk en buitenschoolse kinderopvang. Organisaties die laagdrempelig werken, moeten tools krijgen om te praten over geweld in gezinnen. De Vertrouwenscentra Kindermishandeling hebben de nodige expertise om dit verder uit te bouwen.

Situaties van intrafamiliaal geweld en kindermishandeling komen niet alleen terecht in het hulpverleningscircuit. Ook politiediensten komen actief tussenbeide in gezinssituaties. We vragen aandacht voor een coherente aanpak van geweldsituaties waarin justitie, politie en hulpverlening op elkaar afgestemd zijn. Dat impliceert de versterking van de huidige ketenaanpak bij intrafamiliaal geweld. Om die processen in de praktijk te kunnen ondersteunen, te monitoren, te evalueren en bij te sturen, vragen we een heropstart van het Vlaams Forum Kindermishandeling en de verdere verfijning van het Protocol Kindermishandeling.

### **Ondersteun scholen, jeugdbewegingen en vrijetijdsorganisaties maximaal om een effectief en kwaliteitsvol antipestbeleid te voeren**

Scholen, jeugdbewegingen en vrijetijdsorganisaties kunnen een grote rol spelen om kinderen te beschermen tegen pesten. Een meerderheid van de kinderen en jongeren die gepest worden, zegt dat dat nu tijdens de crisis minder vaak gebeurt dan vroeger. Dat er minder gepest wordt, heeft zeker te maken met de gesloten scholen, maar dat er minder sociale contacten zijn in de jeugdbeweging en bij hobby's speelt ook een rol.

We vragen om verder bruikbare instrumenten te ontwikkelen die beleid en praktijk ondersteunen om een beleid uit te werken tegen pesten. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt al jaren om een Kenniscentrum Pesten op te richten. Daarmee bedoelen we geen zware organisatie maar een centrum of netwerk dat wetenschappelijke kennis en expertise over pesten kan opbouwen en samenbrengen. Het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten waarin onder andere Awel, de Gezinsbond en verschillende organisaties uit jeugdwerk en onderwijs actief zijn, bundelt al heel wat expertise en ontwikkelt vormingen. Een Kenniscentrum kan daarin een belangrijke rol spelen en hun werk versterken.

## Kinderen en jongeren missen school erg

### **71% van de kinderen en 45% van de jongeren mist school**

Kinderen missen school heel erg (71%) en 85% van de kinderen zegt zelfs gráág terug naar school te willen. Bij jongeren zegt 45% school te missen maar zou ook 72% liever gewoon terug naar school gaan.

### **1 op de 2 jongeren heeft nu meer stress voor zijn schoolwerk en dat stijgt met de leeftijd**

Ruim 4 op de 10 kinderen (42%) en meer dan 1 op de 2 jongeren (55%) zegt nu meer stress te hebben door hun schoolwerk. Dat stijgt met elk leerjaar. Bij jongeren in het hoger onderwijs loopt dat op tot ruim 8 op de 10. Stress door schoolwerk is er ook meer bij kinderen en jongeren die zeggen dat het financieel moeilijker is door corona. 58% van de lagereschoolkinderen en 71% van de jongeren in het secundair onderwijs uit die gezinnen zegt dat ze nu meer stress hebben door schoolwerk.

‘Heel veel stress voor schoolwerk thuis. Niets om naar uit te kijken (geen jeugdbeweging, sport, school en vrienden.)’ (jongen, 14 jaar)

‘Doordat ik niet naar school kan gaan, heb ik veel stress voor mijn schoolwerk. Ik krijg daarover altijd ruzie met mijn mama. Als ik naar school zou kunnen gaan, zou onze band weer goed zijn.’ (jongen, 10 jaar)

### **Voor 1 op de 4 is het thuis te druk om schoolwerk te maken**

1 op de 4 kinderen en jongeren vindt het in huis te druk om goed voor school te kunnen werken. Dat klimt tot 1 op de 3 in de jongste jaren van het lager onderwijs, in bso en buso, en loopt op tot 42% bij jongeren in het hoger onderwijs. Bij kinderen en jongeren die zeggen dat het momenteel moeilijker is om financieel rond te komen, loopt dat op tot 4 op de 10 kinderen en tot bijna de helft van de jongeren.

### **Bijna de helft van de kinderen begrijpt niet altijd het huiswerk en bij jongeren kan 1 op de 4 niet altijd volgen**

13% van de kinderen en 28% van de jongeren krijgt geen hulp bij schoolwerk.

42% van de kinderen begrijpt het huiswerk niet altijd en 27% van de jongeren kan niet altijd volgen met schoolwerk. Dat aandeel ligt hoger in de niet-aso-richtingen en loopt op tot 38% in het kso. Van de studenten in het hoger onderwijs zegt 58% het schoolwerk niet te kunnen volgen. Bij jongeren die zeggen dat het financieel moeilijker is door corona, zegt bijna de helft het schoolwerk niet goed te kunnen volgen.

## **Meeste kinderen hebben geschikt materiaal**

97% van de kinderen en 91% van de jongeren zegt wel al het nodige materiaal te hebben om goed te kunnen werken voor school. Bij jongeren in het kso (80%) en in het bso (84%) is dat wel minder. En het is ook minder (78%) bij jongeren die zeggen dat het financieel moeilijker is door corona.

## **Onderzoek of de scholen opnieuw kunnen opstarten voor alle kinderen en jongeren**

De school speelt in het leven van kinderen en jongeren een heel belangrijke rol. Het is niet alleen de plek waar kinderen leren. Ze hebben er ook sociale contacten, spelen er, ontspannen zich en vinden er steun. Dat het merendeel van de kinderen en jongeren niet naar school kan gaan en digitaal les moet volgen, heeft ook een effect op hun stressniveau en op het kunnen volgen van de lessen.

Het is positief dat de minister van Onderwijs samen met de onderwijsnetten en de vakbonden vorige week besliste om kleuters en lagereschoolkinderen opnieuw naar school te laten gaan vóór de zomervakantie. Zo krijgen die kinderen iets om naar uit te kijken. Zelfs een beperkte terugkeer maakt een groot verschil. Ook tieners krijgen meer perspectief. Leerlingen van het tweede en vierde jaar secundair kunnen de lessen hervatten. Leerlingen van het eerste, derde en vijfde jaar secundair moeten ten minste één dag en meer als het kan op school uitgenodigd worden om het schooljaar te kunnen afsluiten. We roepen de Nationale Veiligheidsraad op om dat advies te onderzoeken en te volgen.

## **Evalueer het digitaal lesgeven en de veiligheidsvoorschriften op school met het oog op de toekomst**

Met het oog op eventuele latere coronagolven of gezondheidscrisissen doen scholen er goed aan hun afstandsonderwijs ernstig te evalueren en te verbeteren als dat nodig is. De feedback van ouders en leerlingen is cruciaal. Er zijn nu grote verschillen tussen en in scholen: scholen gaan op verschillende manieren open en ook de manier van lesgeven verschilt. Kinderen en jongeren merken die verschillen tussen scholen op en vinden dat niet altijd eerlijk. We beseffen dat de context van scholen vaak erg verschilt maar vragen toch om een gemeenschappelijke visie te ontwikkelen en afspraken te maken over een gedeelde aanpak voor de toekomst.

## **Geef bijzondere aandacht aan kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie tijdens de crisis en bij de heropstart**

We vragen prioritaire en maximale aandacht voor kinderen en jongeren met specifieke leezorgen, die in een moeilijke thuissituatie zitten en voor leerlingen die hun draai niet vinden, zodat zij niet nog meer achterop raken. Voor kinderen en jongeren in een moeilijke thuissituatie is naast materiële ondersteuning ook intensieve begeleiding op maat nodig. Als ze té klein behuisd zijn en met veel mensen samenwonen, is les volgen of huiswerk maken niet evident. Zorg voor ruimtes waar kinderen en jongeren gebruik van kunnen maken om schoolwerk te maken als het thuis te druk is om te werken.

## Hou rekening met de bezorgdheden van kinderen en jongeren over examens

Ongeveer de helft van de kinderen en jongeren heeft meer stress voor schoolwerk door de coronacrisis. Hoe ouder de jongeren, hoe meer surplusstress ze rapporteren. Uit hun antwoorden op de open vragen blijkt bij de jongeren een grote bezorgdheid over eventuele examens en een vraag naar een billijke oplossing voor alle scholieren:

‘Geen examens voor iedereen. Dat zorgt voor veel stress bij de jongeren. Het is geen gemakkelijke periode om deftig te studeren ...’ (meisje, 16 jaar)

‘Ofwel elke school examens, ofwel geen enkele.’ (meisje, 16 jaar)

## Besteed aandacht aan de symboliek van belangrijke overgangsmomenten

Op de open vragen antwoorden kinderen en jongeren dat bepaalde momenten voor hen nooit meer terugkomen en dat ze het gevoel hebben dat ze iets verloren door de crisis.

‘Ik vind het heel spijtig want dit is mijn laatste jaar op de lagere school en ik kan geen echt afscheid nemen van de kinderen van mijn klas, of van de andere klas al helemaal niet.’ (meisje, 12 jaar)

‘Corona heeft mijn laatste jaar in het middelbaar grandioos verpest: geen eindejaarsreis, geen Ventoux-beklimming met enkelen van de school, geen eindejaarsfuif, onzekerheid over de zomer ...’ (jongen, 16 jaar)

‘Ik weet dat het misschien egoïstisch klinkt, maar ik als zesdejaars ben met mijn generatiegenoten heel hard getroffen. Alle tradities waar ik al bijna mijn hele leven naar uitkijk, vallen weg.’ (meisje, 16 jaar)

‘Ik vind het heel spijtig dat we dit laatste jaar in de lagere school niet echt zoals anders kunnen afsluiten ♡’ (meisje 10 jaar)

‘Ik mis alles wat we in het zesde nog allemaal doen om naar een andere school te gaan.’ (jongen, 10 jaar)

Besteed als school genoeg aandacht aan die overgangsmomenten, zoals het zesde leerjaar en het zesde jaar secundair. Daarnaast pleiten we ervoor dat elke kleuter en leerling het einde van het schooljaar kan vieren en positief afsluiten. Dat maakt een groot verschil na deze bijzondere periode.

## Spelen, contacten met leeftijdsgenoten en ontspannen

**De helft van de kinderen speelt met broers en zussen, 1 op de 5 moet alleen spelen**

22% van de kinderen speelt niet met andere kinderen in deze periode. 53% speelt alleen maar met broers of zussen. 26% ziet ook andere kinderen.

‘Als enig kind voel ik me echt alleen. Met mama en papa kan ik wel spelen maar het is toch anders dan met kleine kindjes.’ (jongen, 8 jaar)

‘Ik verveel me dikwijls. Mijn papa heeft veel meetings, en dat vind ik irritant.’ (meisje, 8 jaar)



## **Met je vrienden digitaal contact, met je liefje liever in 't echt contact**

Bij jongeren ziet het merendeel van de jongeren vrienden digitaal (91%). Daarnaast ziet 45% vrienden op een afstand. Het contact met het liefje verloopt anders. Meer dan de helft van de jongeren ziet z'n lief zoals vroeger.

## **Bijna 1 op de 6 kinderen en jongeren heeft geen eigen plek om zich rustig terug te trekken**

De meeste kinderen (84%) en jongeren (83%) hebben een eigen plekje waar ze zich rustig kunnen terugtrekken. Toch zegt 16% van de kinderen en 17% van de jongeren dat ze dat niet hebben. Het percentage kinderen zonder eigen rustplek is het grootst bij kinderen die niet bij hun ouders wonen (29%) en bij kinderen die zeggen dat het financieel moeilijker is sinds corona (20,6%). Ook bij jongeren zien we dat verband. Wonen ze in groep, dan heeft 26% geen rustplek voor zichzelf.

## **De meeste kinderen en jongeren kunnen zich thuis goed ontspannen**

Bijna 94% van de kinderen zegt dat ze zich thuis goed kunnen ontspannen. Ze kunnen lezen, gamen, muziek beluisteren, tekenen, tv-kijken, spelletjes spelen, bewegen. Bij 6% van de kinderen lukt dat niet. Bij de jongeren liggen de percentages anders. 12% kan zich thuis niet goed ontspannen.

## **Behoeftte aan contact met leeftijdsgenoten in het echt voor kleuters en jonge kinderen via een kindbubbel**

Bij het Kinderrechtencommissariaat klaagden heel wat ouders dat hun kind buitenproportioneel geraakt wordt door de coronarichtlijnen omdat het niet meer kan spelen met leeftijdsgenoten en alleen tijd thuis doorbrengt met volwassenen die vaak ook moeten werken.

Spelen is van levensbelang voor jonge kinderen en ze hebben spel nodig om zich te ontwikkelen en zich goed te voelen. Een piste die we hier zien, is om als dit nog zou voorvallen sneller het contact met één ander gezin mogelijk te maken. Dan kunnen jonge kinderen weer spelen en ouders elkaar helpen bij de kinderopvang. Een contactbubbel met voorrang voor jonge kinderen.

## **Naar buiten gaan en vrije tijd**

**76% van de kinderen gaat bijna elke dag naar buiten, terwijl 4% bijna nooit naar buiten gaat en 20% soms. Bij de jongeren gaat 50% bijna elke dag naar buiten, 12% bijna nooit en 38% soms**

Als kinderen naar buiten gaan, dan is dat vooral in de eigen tuin (88%), naar het park, het bos, de velden (60%) of een openbare plek (42%). Bij de jongeren zijn park, bos, velden (75%) het populairst, gevolgd door hun tuin (73%).

**Waarom gaan kinderen niet naar buiten?** Vooral omdat ze niet mogen (48%), schrik hebben voor corona (37%) en niet met anderen naar buiten kunnen (32%). Bij jongeren is het vooral omdat ze geen zin hebben (50%), niet met anderen naar buiten kunnen (40%), omdat er geen goede plek is (24%), omdat het niet mag (25%) of omdat ze geen tijd hebben (26%).

**Financieel kwetsbare kinderen en jongeren en kinderen en jongeren zonder eigen rustplek maar vooral kinderen en jongeren die in een groep verblijven gaan minder naar buiten**

4% van alle kinderen gaat nooit of bijna nooit naar buiten. Dat percentage is hoger bij de kinderen die zeggen dat het sinds corona financieel moeilijker is (9%), bij kinderen zonder eigen rustplek (8%) en bij kinderen die niet bij hun ouders wonen (7%).

Bij de jongeren die bijna nooit naar buiten gaan (12%), gaan de **jongeren die in groep wonen het minst van allemaal naar buiten** (26%), gevolgd door jongeren die alleen wonen (19%).

Bij de kinderen en jongeren die 'naar buiten gaan' het meest missen, gaat het om dezelfde kwetsbare groepen. Kinderen en jongeren die bijna nooit naar buiten gaan, jongeren die in groep wonen of geen eigen rustplek hebben, en kinderen die zeggen dat het financieel moeilijker gaat, missen 'naar buiten gaan' meer dan gemiddeld.

### Recht op spel en vrije tijd opnieuw in zicht

1 kind op de 5 heeft geen leeftijdsgenootje om mee te spelen. Voor jonge kinderen, tieners en jongeren is het recht op sociaal contact met anderen en het recht op spel en ontspanning buitenshuis cruciaal. Maar de coronamaatregelen hebben dat sterk ingeperkt. De cijfers tonen dat sommige kinderen en jongeren veel binnen zaten. En dat de maatschappelijk kwetsbare kinderen het minst van allemaal naar buiten gaan om te ontspannen. Kinderen, en zeker kleuters, zijn afhankelijk van volwassenen als ze naar buiten willen. Zijn de ouders bang, hebben ze geen tijd, mogen de kinderen niet buiten spelen in de openbare ruimte of op hun speelpleintje, dan heeft dat voor kinderen en kleuters een grote impact. Zeker voor kinderen die opgroeien in een kwetsbare situatie, zonder tuin, zonder eigen rustplek, zonder een goede plek in hun buurt.

Jongeren trekken er vaker alleen op uit en *willen* er ook alleen op uit trekken. Ze zijn zelfstandiger en mobieler dan kinderen. Ze moeten zelf aan de slag gaan met wat wel of niet mag van de coronamaatregelen. Bijvoorbeeld: Wat is een fysieke inspanning? Is dat ook skaten? In het begin werd skaten niet uitdrukkelijk vermeld, later wel. Ze missen 'naar buiten gaan' en 'hun vrijetijdsactiviteiten'. Daarnaast zijn er jongeren die gewoon geen zin hebben om naar buiten te gaan en die online communiceren met hun vrienden.

Vanaf 2 juni 2020 krijgt het recht op spel, ontspanning en ontmoeting van kinderen en jongeren meer ruimte. Kinderen, tieners en jongeren krijgen meer kansen om elkaar opnieuw 'in 't echt' te zien. Voor de kinderen tot en met 12 jaar gaan de speelpleinen weer open. En na meer dan twee maanden lockdown kunnen misschien zelfs alle kinderen hun vrienden binnenkort eindelijk terugzien op school. Ook voor de grote vakantie komt er perspectief. De speelpleinwerking kan weer – aangepast – aan de slag. Zomerkampen voor groepen tot 50 kinderen, jongeren en begeleiders zijn toegelaten.

Eerder was al beslist om groepen tot 20 kinderen en jongeren de kans te geven om af te spreken en samen te sporten zolang ze de 1,5 m afstand respecteren en een begeleider een oogje in het zeil houdt. Enkele lokale besturen stelden al eerder kleine speelpleintjes open voor de allerkleinsten. En ze denken ook aan het openen van skateparken en sportterreinen met toezicht.

Toch blijven veel kinderen en jongeren nog dromen van meer vrij spel, ontspanning en ontmoeting. We geloven dat het recht op spel en ontspanning, gelijk waar in de openbare ruimte, nog uitdrukkelijker aan bod moet komen. Spelen is voor kinderen wat sporten is voor volwassenen. Het is levensnoodzakelijk om een goed mentaal evenwicht te behouden.

### Heldere communicatie blijft nodig over wat wél mag in de buitenruimte

We vragen aan de verschillende overheden om duidelijk te communiceren over wat niet mag. Maar ook en vooral over wat wél mag. Het liefst met duidelijke pictogrammen over de richtlijnen op plaatsen waar kinderen en jongeren samenkomen en spelen, zoals in Nederland.

## Meer ruimtes ontsluiten voor spel, ontspanning en ontmoeting, zeker als de 1,5 m afstandsregel blijft

Er moeten meer ruimtes ontsloten worden om spel en ontmoeting met 1,5 m afstand mogelijk te maken. Om kinderen en jongeren, en zeker tieners en jongeren ouder dan 12 jaar, volop te laten genieten van hun recht op spel, moeten de verschillende overheden ambitieuzer zijn en niet alleen maar ruimten en speeltuinen weer toegankelijk maken. Ze moeten verder kijken en niet alleen maar de coronamaatregelen terugschroeven. Ideaal gaan sportterreinen, voetbalvelden, schoolspeelplaatsen open voor het grote publiek en niet alleen voor de leden van de sportclub of de leerlingen van de school. Sommige scholen experimenteren met een open speelplaats na de schooluren. Ouders kunnen een speel-timeslot reserveren. Waarom niet resoluter kiezen voor meer speelstraten of speelweefsels met uitdagende bewegings- en speelimpulsen op 1,5 m afstand? Of voor trefruimtes waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten en weten dat er een jeugdwerker is aan wie ze hun verhaal en zorgen kwijt kunnen. De relanceperiode kan zo een goede reflectie- en try-outperiode worden voor lokale besturen om ruimte in de gemeente te herdenken, zodat er ook op lange termijn meer ruimte voor kinderen en jongeren komt in Vlaanderen.

## Ga actief op zoek naar kwetsbare kinderen en jongeren

Financieel kwetsbare kinderen en jongeren, zonder eigen rustplek, of kinderen en jongeren die in groep wonen, gaan minder naar buiten dan gemiddeld. Vraag je aan kinderen en jongeren of ze 'naar buiten gaan' missen, dan vinden diezelfde kwetsbare kinderen en jongeren dat vaker aan dan andere kinderen en jongeren.

We pleiten voor outreachende spel- en vrijetijdsactiviteiten voor die kinderen en jongeren in hun buurt. Maak bijvoorbeeld straten vrij in hun buurt of stel de schoolspeelplaatsen open, zet er tijdelijke speeltuintjes op voor de jongsten en zorg dat jongeren er genoeg vrijetijdsactiviteiten kunnen doen. Te veel kwetsbare kinderen zitten al te lang binnen.

## Recht op spel en vrije tijd van kinderen en jongeren in een voorziening verdient veel meer aandacht

De resultaten zijn duidelijk. Jongeren die niet bij hun ouders maar in een voorziening wonen, gaan veel minder naar buiten, missen naar buiten gaan en een eigen plek waar ze zich rustig kunnen terugtrekken.

De statistieken bevestigen de vele verhalen van kinderen en jongeren in de jeugdhulp tijdens de lockdown. De coronamaatregelen zijn voor jongeren in een voorziening veel zwaarder dan voor andere jongeren. Ook de vele klachten bij de Klachtenlijn van het Kinderrechtencommissariaat illustreren dat.

We vragen met aandrang om aan de kinderen en jongeren in een voorziening evenveel spel- en vrijetijdsgenot te bieden. De opgedane ervaring moet geëvalueerd worden in het licht van hun recht op spel, ontspanning en ontmoeting, niet alleen voor eventuele latere coronagolven maar ook voor de vele kinderen en jongeren die nu in een voorziening verblijven en duidelijk minder naar buiten gaan.

'Ik hoop dat dit nut heeft want ik voel me eenzaam en heb het gevoel dat kinderen in een voorziening aan de kant geschoven worden.' (jongen, 16 jaar)

‘Wij in onze voorziening hebben strengere regels dan de buitenwereld en ik vind dat niet kunnen! Wij zouden graag ademruimte willen, duidelijkheid en rechtvaardigheid. Dank u.’ (meisje, 16 jaar)

## Kunnen meepraten over hoe met coronamaatregelen omgaan?

**18% van de kinderen mag thuis niet meepraten of nadenken over de regels. Bij jongeren is dat 23%. Bijna 1 op de 4 dus**

### Kinderen en jongeren die in groep wonen kunnen minder meepraten

Voor kinderen die niet bij hun ouders wonen, gaat het om 37%. Voor jongeren die in groep wonen (internaat, instelling, jeugdhulpvoorziening, asielcentrum, ziekenhuis) zelfs 55%. Dus meer dan de helft zegt daar niet mee over te mogen praten.

### Kinderen en jongeren hebben het recht om hun mening te geven over deze coronacrisis en hoe ermee om te gaan

Het leven van kinderen en jongeren stond de voorbije twee maanden op zijn kop en alles zag er anders uit. De scholen gingen dicht, de vrijetijdsactiviteiten stopten. Familie en vrienden zien, buitenshuis spelen, uitstapjes doen: het mocht allemaal niet meer. En zelfs naar buiten gaan op zich werd erg beperkt. Thuis, in de jeugdhulpvoorziening, op straat ervaren kinderen en jongeren net als volwassenen de impact van de crisis. We leren uit de enquête dat de coronaperiode een grote impact heeft op hun gevoelens en hun welzijn. Dat ze heel wat moeten missen en dat een deel van de kinderen helaas ook meer met geweld te maken krijgt.

Door de grote impact van de crisis is het ook belangrijk om kinderen en jongeren duidelijk te horen over wat moeilijk loopt en wat anders kan of moet. Ze dus letterlijk betrekken bij de afspraken thuis, in de voorziening, in de noodopvang op school.

Heel wat kinderen en jongeren worden daar niet individueel over ondervraagd of erbij betrokken. Maar ook als samenleving geven we hun stem te weinig een plek in deze crisis. Hun perspectief komt nog niet genoeg aan bod. De richtlijnen zijn vooral gemaakt op maat van volwassenen.

Alleen al uit de immense respons op onze enquête over corona kunnen we afleiden dat kinderen en jongeren stonden te popelen om hun mening te geven. Ze hebben massaal gereageerd om hun stem te laten horen. In hun antwoorden op de open vragen kwam daarnaast sterk naar voren dat kinderen en jongeren het waarderen dat ze zich konden uitspreken over de coronacrisis en over de maatregelen.

‘Ik vind deze enquête een fantastisch idee. Bedankt dat je de moeite wilt doen om naar ons te luisteren, omdat ik het gevoel heb dat onze leeftijdscategorie vergeten wordt in tijden van corona. Dus nogmaals bedankt.’ (meisje, 16 jaar)

‘Ja, ik vind het een leuk initiatief om jongeren hun mening te laten uiten over de situatie. Bedankt. Het heeft me goed gedaan.’ (jongen, 12 jaar)

‘Ik ben blij met deze vragenlijst en dat er zo ook rekening gehouden kan worden met mijn mening.’ (jongen, 9 jaar)

‘Vergeet ons niet. Wij hebben ook een stem en gevoelens.’ (Jongen, 10 jaar)

'Ik vind dat er een Veiligheidsraad voor kinderen moet zijn, nu zijn alle beslissingen en regels er voor de volwassenen.' (Meisje, 10 jaar)

**De resultaten van de enquête maken zichtbaar hoe kinderen en jongeren de crisis en de aanpak ervaren en wat ze het meest missen. We vragen beleidsmakers om de volgende dagen, weken en maanden en bij een eventuele nieuwe gezondheids crisis rekening te houden met wat kinderen en jongeren er zelf over zeggen. We roepen uitdrukkelijk op om extra en blijvend aandacht te hebben voor kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie. Hun problemen zijn door deze crisis op scherp gesteld en meer 'zichtbaar' geworden. Laat ze ons zichtbaar houden door werk te maken van structurele maatregelen voor die kinderen en jongeren. Laat ons hun rechten een plaats geven.**